

prof. dr hab. Marek Proniewski

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Ekonomiczny

INICJATYWA WSPÓLNOTOWA UNII EUROPEJSKIEJ INTERREG W ROZWOJU WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKI PÓLNO-CNO-WSCHODNIEJ

1. Wstęp

Interreg III „Współpraca transeuropejska na rzecz harmonijnego i zrównoważonego rozwoju terytorium europejskiego” obejmuje trzy komponenty. Komponent A dotyczy współpracy transgranicznej i ma na celu promocje zintegrowanego rozwoju regionalnego pomiędzy sąsiadującymi regionami przygranicznymi, włącznie z granicami zewnętrznymi i niektórymi granicami morskimi. Komponent B odnosi się do zagadnień szerszej współpracy, ponadnarodowej (transnarodowej), która przyczynia się do harmonijnej integracji terytorialnej w całej Unii Europejskiej. Komponent C obejmuje współpracę międzyregionalną, która ma na celu zwiększenie skuteczności polityk i narzędzi rozwoju regionalnego i spójności [*Fundusze... 2000*]. Program ESPON obejmuje Europejską Sieć Monitorowania Planowania Przestrzennego oraz tworzenie naukowej i technicznej bazy planowania przestrzennego w Europie, a INTERACT jako program pomocy technicznej służy wykorzystaniu doświadczeń z ubiegłych edycji Interreg przy realizacji programu Interreg III.

Celem opracowania jest charakterystyka programu Interreg IIIA w świetle kształtowania kierunków rozwoju i współpracy transgranicznej regionów peryferyjnych Północno-Wschodniej (i Wschodniej Polski). Analizą objęto Program Sąsiedztwa Polska–Litwa–Federacja Rosyjska (Obwód Kaliningradzki) Interreg IIIA/Tacis Cbc oraz Program Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/TACIS CBC 2004–2006. Programy stanowią podstawę finansowania ze środków unijnych projektów współpracy transgranicznej.

2. Struktura finansowania Programu Interreg III

Wysokość środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF) na Inicjatywę Wspólnotową Interreg III w latach 2004–2006 w Polsce wynosi 221,35 mln euro. Podział na poszczególne komponenty przedstawia się następująco¹:

- komponent A – 177,08 mln euro (80%);

---

¹ Opracowano na podstawie materiałów Departamentu Wdrażania Programów Rozwoju Regionalnego MGiP.

- komponent B – 30,99 mln euro (14%), w tym Region Morza Bałtyckiego (BSR) – 18,59 mln euro oraz Region Europy Środkowej, Adriatyckiej, Naddunajskiej i Południowo-Wschodniej (CADSES) – 12,4 mln euro;
- komponent C – 13,28 mln euro (6%), w tym Strefa Wschodnia (East Zone) – 8,39 mln euro oraz Strefa Północna (North Zone) – 3,59 mln euro².

W ramach komponentu A Programu Interreg III środki przeznaczone są na siedem programów [*The Interreg...* 2003], tj.:

1. Mecklenburgia–Polska.
2. Brandenburgia–Polska.
3. Saksonia–Polska.
4. Czechy–Polska.
5. Polska–Słowacja.
6. Litwa–Polska–Rosja (Obwód Kaliningradzki).
7. Polska–Ukraina–Białoruś.

Na granicę wschodnią i północno-wschodnią przeznaczono 35% środków komponentu A, tj. 61,98 mln euro, z czego na Program Polska–Białoruś–Ukraina 37,82 mln euro i na Program Polska–Litwa–Rosja (Obwód Kaliningradzki) – 24,16 mln euro.

3. Projekty finansowane w ramach programu Interreg III A

W ramach programu Interreg III A będą finansowane projekty zawierające następujące rodzaje przedsięwzięć [*Region Bałtycki...* 2001]:

- promujące rozwój miast, obszarów wiejskich i nadbrzeży;
- stymulujące przedsiębiorczość, rozwój małych firm (w tym należących do sektora turystycznego) oraz wspierające lokalne inicjatywy na rzecz wzrostu zatrudnienia;
- przyczyniające się do integracji rynku pracy i włączania osób i grup społecznie zmarginalizowanych;
- wspólnie wykorzystujące zasoby ludzkie i materialne w dziedzinie badań naukowych, rozwoju technologicznego, edukacji, kultury, ochrony zdrowia, itp. w celu zwiększenia produktywności obszaru i jego zdolności do kreowania miejsc pracy;
- wspierające ochronę środowiska, zwiększające efektywność gospodarowania energią, rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- poprawiające system transportowy (w szczególności działania wprowadzające nowe i przyjazne dla środowiska naturalnego formy transportu), sieci informacyjne i komunikacyjne oraz usługi w zakresie systemów zaopatrzenia w wodę i energię;
- rozwijające współpracę w sferze prawnej i administracyjnej w celu ułatwiania i promowania działań na rzecz rozwoju ekonomicznego i spójności społecznej, zwiększające potencjał ludzki i instytucjonalny w dziedzi-

² INTERACT – 1,13 mln euro, a ESPON – 0,16 mln euro.

nie współpracy przygranicznej dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Podstawowymi zasadami programowania w ramach programu Interreg IIIA są [*Fundusze... 2000*]:

- transgraniczne partnerstwo władz lokalnych i regionalnych, z uczestnictwem w odpowiednich przypadkach władz krajowych, partnerów społeczno-gospodarczych i NGO powinno być zaangażowane w przygotowanie propozycji programowych oraz w zarządzanie wdrażaniem programu;
- władza zarządzająca jest odpowiedzialna za przygotowanie decyzji, które podejmować będzie Komitet Monitorujący oraz Komitet Sterujący odpowiedzialny za wybór i monitorowanie operacji;
- system zarządzania finansowego pozwalający na dokonywanie przelewów z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na pojedynczy rachunek bankowy agencji płatniczej lub zarządzającej;
- porozumienie (konwencja) pomiędzy różnymi władzami państw członkowskich uczestniczących w programie, które stanowić będzie formalne porozumienie pomiędzy partnerami, obejmujące wszystkie aspekty procesu wdrażania;
- porozumienie (konwencja) dotycząca odpowiedzialności prawnej i finansowej różnych partnerów na poziomie projektu;
- charakter lub znaczenie transgraniczne wybranych operacji;
- wspólne ramy monitorowania, kontroli i ewaluacji.

Zgodnie z ogólnym celem komponent A programu Interreg III powinien przyczyniać się do integracji regionów transgranicznych i zwiększania spójności gospodarczej i społecznej [*Fundusze... 2000*].

Do otrzymania wsparcia w zakresie współpracy przygranicznej uprawnione są następujące obszary [*Fundusze... 2000*]: wszystkie obszary położone wzdłuż wewnętrznych i zewnętrznych granic lądowych Wspólnoty delimitowane na poziomie NUTS III, niektóre obszary nadmorskie również delimitowane na III poziomie administracyjnym. W szczególnych przypadkach fundusze mogą być również przyznane na przedsięwzięcia realizowane na obszarach przyległych do wyżej wymienionych i zdefiniowanych jako jednostki NUTS III lub na obszarach otoczonych przez takie jednostki, pod warunkiem, że przyznane środki nie przekraczają 20% całkowitych wydatków w ramach danego Programu Inicjatywy Wspólnoty (CIP).

4. Program Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/TA-CIS CBC 2004–2006

Obszar regionu transgranicznego w ramach programu stanowią (rysunek 1):

1. Po stronie polskiej 8 podregionów zdefiniowanych na poziomie NUTS III: białostocko-suwański i łomżyński (woj. podlaskie), ostrołęcko-siedlecki (część woj. mazowieckiego), białkopodlaski i chełmsko-zamojski

oraz lubelski (woj. lubelskie), rzeszowsko-tarnobrzeski i krośnieńsko-przemyski (woj. podkarpackie);

2. Po stronie białoruskiej obwody: grodzieński i brzeski oraz siedem zachodnich dystryktów obwodu mińskiego;

3. Po stronie ukraińskiej obwody: wołyński, lwowski i zakarpacki.

Długość polsko-białoruskiej granicy wynosi 418,25 km, a polsko-ukraińskiej 535,18 km.

Rys. 1. Program sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/TA-CIS CBC 2004–2006

Źródło: [Program Sąsiedztwa Polska... 2004].

Polska wschodnia rozwija euroregionalną współpracę transgraniczną (por. tabela 1).

W ramach Programu Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina wyznaczone zostały następujące priorytety rozwoju i działania [*Program Sąsiedztwa Polska...* 2004]:

Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności regionów przygranicznych poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury transgranicznej:

Działanie 1.1. Modernizacja i rozbudowa istniejącej transgranicznej sieci powiązań transportowych w celu zwiększenia dostępności;

Działanie 1.2. Rozwój wspólnego transgranicznego systemu ochrony środowiska;

Działanie 1.3. Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystyki.

Tabela 1. Euroregiony na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim

Kraj	Nazwa i rok utworzenia euroregionu			
	Niemen* (1995)	Puszcza Białowieska (2002)	Bug (1991)	Karpaty** (1993)
Polska	103 gminy województw: podlaskiego i warmińsko-mazurskiego	10 gmin województwa podlaskiego	251 gmin województw: lubelskiego, mazowieckiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego	180 gmin województw: małopolskiego i podkarpackiego
Białoruś	obwód grodzieński	3 rejony obwodu grodzieńskiego	obwód brzeski	
Ukraina			obwód wołyński	4 obwody: lwowski, zakarpacki, iwanofrankowski i czerniowski

* W skład Euroregionu Niemen wchodzi także ze strony litewskiej 2 powiaty: Alytus i Mariampol oraz województwo wileńskie oraz ze strony rosyjskiej – 5 rejonów: czerniachowski, niesterowski, ozierski, gusiewski i krasnoznamieński.

**W skład Euroregionu Karpaty wchodzi także ze strony słowackiej 2 kraje: koszycki i preszowski, ze strony węgierskiej – 5 okręgów położonych w północno-wschodniej części Węgier, ze strony rumuńskiej – 5 okręgów: Bihar, Sałaj, Statu Mare, Maramures i Botosani.

Źródło: [Szymański 2002, s. 55–61].

Priorytet 2. Rozwój kapitału ludzkiego i instytucjonalnych form współpracy transgranicznej zawierający ochronę granic Unii Europejskiej:

Działanie 2.1. Wzmocnienie instytucjonalnej współpracy transgranicznej oraz podniesienie jakości kapitału ludzkiego;

Działanie 2.2. Wsparcie inicjatyw społeczności lokalnych (Fundusz Mikroprojektów).

Priorytet 3. Pomoc techniczna:

Działanie 3.1. Zarządzanie, wdrażanie i kontrola;

Działanie 3.2. Ewaluacja i promocja programu.

W ramach priorytetu pierwszego należy stwierdzić, że obszar programowania jest obszarem tranzytowym dla ruchu osób i towarów ze względu na przebiegające tam międzynarodowe szlaki drogowe, kolejowe i wodne na kierunku wschód–zachód. Podstawowa sieć komunikacyjna nie spełnia obecnych, a tym

bardziej przyszłych wymagań. W sieci drogowej brakuje szczególnie dróg szybkiego ruchu, niezbędnych obwodnic oraz efektywnych połączeń. Wzmoczony ruch turystyczny i towarowy wymaga wdrożenia różnorodnych projektów. Ich celem powinno być odciążenie miejscowości od ruchu tranzytowego, ochrona obszarów przyrodniczych, a jednocześnie umożliwienie ludziom wzajemnych spotkań, z uwzględnieniem rozszerzających się kontaktów gospodarczych. Konieczny jest więc rozwój przyjaznej środowisku infrastruktury transportowej, dostosowanej do regionalnej i transgranicznej komunikacji publicznej. Jest to również ważny obszar działań dla rozwoju infrastruktury turystycznej.

Istotne znaczenie dla prowadzenia i rozwoju powiązań międzynarodowych ma budowa i modernizacja infrastruktury oraz połączeń komunikacyjnych w obrębie granicy. Stan techniczny oraz poziom przepustowości przejść granicznych wpływają bowiem na poziom rozwoju, szczególnie na obszarach, przez które przebiegają główne transnarodowe szlaki komunikacyjne. Liczba i wyposażenie obecnych przejść nie odpowiada w pełni potrzebom. Rosnący ruch towarowy i osobowy wymaga dalszych inwestycji w przejścia graniczne, połączenia drogowe, kolejowe i wodne.

Polski obszar programowania charakteryzuje się niskim uprzemysłowieniem. Jest to rezultatem oddziaływania czynników o charakterze przyrodniczym, społeczno-gospodarczym i politycznym. Spośród nich najważniejszą rolę odegrały takie czynniki, jak: niedostateczna ilość surowców mineralnych o ważniejszym znaczeniu gospodarczym, peryferyjne położenie i związana z tym kilkakrotna zmiana przynależności państwowej, odmienne warunki rozwoju społeczno-gospodarczego i politycznego poszczególnych obszarów.

Powinny być podejmowane działania ułatwiające zakładanie i funkcjonowanie nowych podmiotów gospodarczych, co w szczególności winno dotyczyć terenów zagrożonym wysokim bezrobociem. Rozwój sektora MSP jest częścią zmian strukturalnych w obszarze wsparcia. Sektor ten wnosi istotny wkład w tworzenie miejsc pracy i wchłonięcie zasobów siły roboczej uwolnionej w wyniku procesów restrukturyzacyjnych. Można więc traktować go jako instrument walki z bezrobociem. Poza tym w ramach MSP dostrzega się bardziej potrzebę dostosowania do wymogów gospodarki rynkowej poprzez podnoszenie jakości i wchodzenie w nisze rynkowe w celu pozyskania nowych odbiorców. Do głównych barier rozwojowych tej grupy przedsiębiorstw należą bariery finansowe, w tym warunki kredytowania przez banki. W porównaniu z firmami dużymi MSP mają utrudniony dostęp do zewnętrznych źródeł zasilania finansowego, a ich możliwości inwestycyjne uwarunkowane są wielkością zakumulowanego kapitału oraz bieżącą efektywnością ekonomiczną. Dlatego też istotnym zadaniem jest wspieranie tego typu podmiotów w ich dążeniach rozwojowych.

Obszar programowania charakteryzują duże zasoby środowiska przyrodniczego. Kształtują one rozwój turystyki zarówno w obszarach przyrodniczo chronionych (parki narodowe) czy obszarach chronionego krajobrazu. Perspektywa rozwoju turystyki, a w szczególności agroturystyki, prócz zasobów

środowiska przyrodniczego, zależy od stworzenia systemu informacji i promocji turystycznej. Niezbędne jest zatem prowadzenie takich działań na obszarze programowania, które będą miały za zadanie chronić unikalne walory środowiska, promować inwestycje związane z ochroną wód i powietrza, eliminować i redukować zanieczyszczenia oraz zapewniać prawidłowe gospodarowanie odpadami stałymi i ciekłymi.

W ramach priorytetu drugiego uwzględnia się fakt, że obszar wsparcia charakteryzuje się jednymi z najwyższych w kraju wskaźnikami bezrobocia. Jest to wynikiem pogorszenia się koniunktury gospodarczej, upadku dużych przedsiębiorstw oraz kryzysu w rolnictwie. Cechą charakterystyczną tego obszaru jest także wysoki odsetek osób, które utraciły prawo do pobierania zasiłku, rosnąca liczba osób rejestrujących się jako bezrobotni, nie posiadających żadnego doświadczenia zawodowego (absolwentów szkół średnich i wyższych uczelni). Zjawiska te świadczą o zmniejszających się zdolnościach lokalnych rynków pracy, do przyjmowania nowych pracowników i braku możliwości powrotu na te rynki przez osoby, które utraciły pracę.

Istotnym z punktu widzenia rozwoju społeczno-ekonomicznego tego obszaru jest jak najlepsze wykorzystanie wolnej siły roboczej, stosując takie instrumenty, jak tworzenie nowych miejsc pracy. W celu ich tworzenia należy wspierać współpracę pomiędzy instytucjami badawczymi i kształcącymi, a przedsiębiorstwami oraz współpracę z regionalnymi instytucjami zajmującymi się zarządzaniem pracą.

Należy zwrócić uwagę na ważny problem podnoszenia jakości kształcenia i prestiżu szkół jako element wyrównujący szanse startu absolwentów zamieszkujących obszar programowania. Istotnym zadaniem na tym obszarze będzie sprawne ustawiczne kształcenie osób czynnych zawodowo, zwłaszcza mieszkańców obszarów wiejskich. Za punkt wyjścia należy jednak wziąć rozwój szkolnictwa wyższego, które sprostą zapotrzebowaniu na wysokokwalifikowaną kadrę fachowców z różnych dziedzin.

Polski obszar programowania należy do tych obszarów kraju, w których odsetek ludzi z wyższym i średnim wykształceniem kształtuje się poniżej średniej krajowej. Szczególnie niski poziom wykształcenia występuje na terenach wiejskich. Fakt ten stanowi znaczną przeszkodę w zwiększaniu stopnia zatrudnienia. Inwestycje w kapitał ludzki są jednym ze sposobów na osiągnięcie spójności społecznej i ekonomicznej. Potencjał intelektualny zadecyduje w przyszłości o powstaniu silnych środowisk innowacyjnych i nowych dziedzin aktywności gospodarczej.

Mobilność siły roboczej w obszarze wsparcia jest niewystarczająca. Podniesieniu jej służyć może opracowanie systemu doradztwa i informacji zawodowej, m.in. poprzez tworzenie punktów konsultacyjnych, prowadzenie szkoleń i przekwalifikowań zawodowych dla pracujących, przedsiębiorców, bezrobotnych, młodzieży oraz nauczycieli, staży i praktyk zawodowych.

Dużego znaczenia nabiera inwestowanie w powstawanie nowych i umacnianie istniejących miejsc pracy, stymulowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Tworzenie ośrodków kształcenia kadr menedżerskich, doradztwa marketingowego i technologicznego, a także nawiązywanie współpracy z partnerami krajowymi i zagranicznymi to działania, które należy wspierać w ramach inicjatyw wspólnotowych.

Obszar graniczny cechuje się m.in. wielością narodową, wyznaniową, bogactwem obrzędowości, tradycji i obyczajów. Stąd konieczna jest troska o zachowanie tradycji, a przez to tożsamości narodowej i kulturowej mieszkańców, w tym mniejszości narodowych. Należy dążyć do zachowania tożsamości i dziedzictwa kulturowego, upowszechniania tradycji regionalnych, ułatwiania dostępu do informacji i imprez kulturalnych. Należy podnieść standard ośrodków kulturalnych oraz wpływać na jakość i prestiż organizowanych wydarzeń kulturalnych. Takie działania wpłyną na kształtowanie szacunku dla życia kulturalnego, swobodę wyrazu artystycznego, ochronę dziedzictwa regionalnego i narodowego, promocję kultury jako ważnego elementu współpracy transgranicznej społeczeństw lokalnych i rozwoju regionalnego, wzrost wrażliwości artystycznej, rozwój twórczości kompozytorskiej, promowanie wydawnictw muzycznych, zwiększenie dostępności do kultury, promowanie działalności teatralnej i filharmonicznej i na powstanie nowych miejsc pracy w środowiskach artystycznych.

Ochrona dziedzictwa kulturowego to nie tylko delegacja ustawowa, ale również moralny obowiązek pielęgnowania narodowej tradycji i zarówno jej niematerialnego, jak i materialnego dorobku, a także przekazanie go w jak najlepszym stanie przyszłym pokoleniom. Cel ten wzmacnia ustawowy obowiązek sprawowania mecenatu nad kulturą i sztuką, polegający m.in. na wspieraniu twórców oraz wszelkich wartościowych działań zmierzających do rozwoju i upowszechniania dóbr kultury, krzewienia idei tolerancji kulturowej i religijnej, jak również wspierania działalności mniejszości narodowych

Istotne znaczenie dla rozwoju polskiego obszaru programowania będą miały mikroprojekty. W ramach tego programu udzielane będzie wsparcie dla inicjatyw oraz działań na rzecz rozwoju potencjału instytucjonalnego organizacji poprzez współfinansowanie w formie grantów celem zaspokajania najpilniejszych potrzeb społecznych. Wsparcie mogą również uzyskać jednostki oraz grupy narażone na marginalizację pod względem ekonomicznym, społecznym lub politycznym oraz działania realizowane w zakresie ochrony opieki społecznej i ochrony zdrowia.

5. Program Sąsiedztwa Litwa–Polska–Region Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej Interreg IIIA/TACIS CBC 2004–2006

Polsko-litewsko-rosyjski obszar graniczny obejmuje (por. rysunek 2) [*Program sąsiedztwa Litwa...* 2004]:

- po stronie polskiej podregiony zdefiniowane na poziomie NUTS III: słupski, gdański, Gdańsk–Gdynia–Sopot (woj. pomorskie); elbląski, olsztyń-

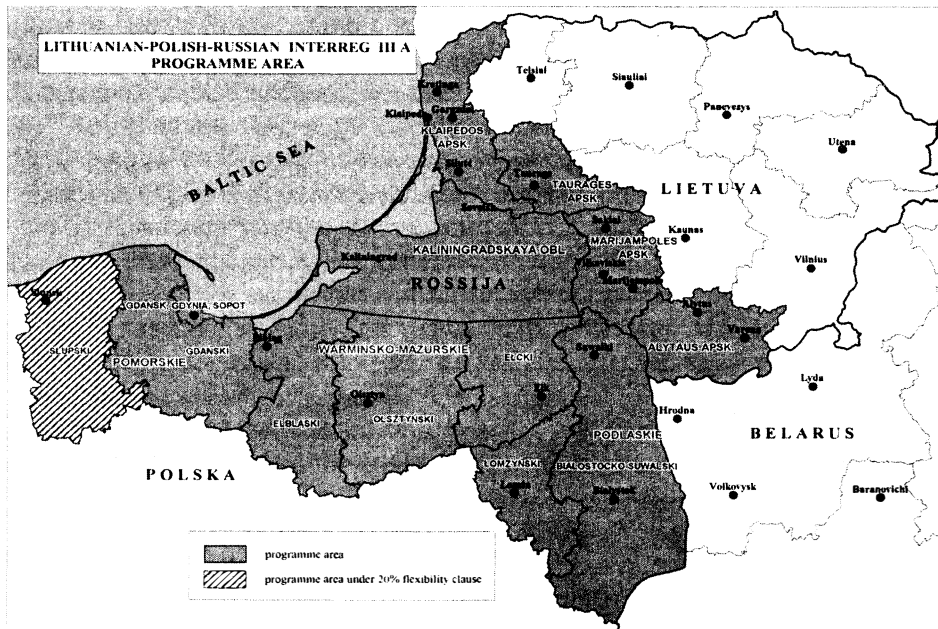

ski, etcki (woj. warmińsko-mazurskie); białostocko-suwański, łomżyński (woj. podlaskie);

- po stronie litewskiej regiony: Alytus, Mariampole, Kłajpeda, Taurage;
- po stronie rosyjskiej – Obwód Kaliningradzki.

Wizją Programu Sąsiedztwa jest powstanie otwartego, transgranicznego regionu europejskiego posiadającego bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe, czyste środowisko naturalne, rozwiniętego pod względem gospodarczym, społecznym i technologicznym [*Program sąsiedztwa...* 2004]. Cele programu zdefiniowano jako:

- promocję tworzenia i rozwoju nowych oraz obsługę istniejących sieci współpracy po obu stronach granicy;
- zmniejszenie peryferyjności obszaru transgranicznego w celu podwyższenia poziomu stopy życiowej jego mieszkańców oraz przezwyciężenia barier rozwojowych;
- wzmocnienie spójności społeczno-gospodarczej regionu transgranicznego.

Rys. 2. Program Sąsiedztwa Litwa–Polska–Region Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej

Źródło: [*Program Sąsiedztwa Litwa...* 2004].

Powtarzające się problemy o charakterze społeczno-gospodarczym zarówno po stronie polskiej, litewskiej, jak i Obwodu Kaliningradzkiego były podstawą przyjęcia wspólnych kierunków działań. Partnerzy w ramach Programu Sąsiedz-

twa Polska–Litwa–Rosja (Obwód Kaliningradzki) przyjęli następujące priorytety i działania [*Program sąsiedztwa Litwa...* 2004]:

Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności i produktywności obszaru współpracy przez modernizację i rozbudowę infrastruktury transgranicznej, ochronę granic oraz współpracę gospodarczą i naukowo-techniczną;

Działanie 1.1. Wspieranie współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej;

Działanie 1.2. Wzmocnienie infrastruktury technicznej i granicznej w celu zapewnienia rozwoju obszaru przygranicznego;

Działanie 1.3. Ochrona środowiska, wzrost efektywności wykorzystania energii, promowanie odnawialnych źródeł energii;

Działanie 1.4. Rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej przyczyniający się do rozwoju obszaru przygranicznego, jak również zachowanie obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu transgranicznym.

Priorytet 2. Wsparcie współpracy pomiędzy społecznościami, integracji społeczno-kulturowej oraz rynku pracy:

Działanie 2.1. Wspieranie inicjatyw społeczności lokalnych;

Działanie 2.2. Regionalna tożsamość kulturowa i dziedzictwo kulturowe.

Realizacja priorytetu I powinna przyczynić się do stworzenia transgranicznego obszaru gospodarczego, który będzie konkurencyjny w ramach Wspólnoty Europejskiej. Stymulowanie rozwoju przedsiębiorstw, wsparcie konkurencyjności sektora MSP, wdrażanie innowacyjnych technologii przyczyni się do restrukturyzacji bazy ekonomicznej, zwiększania inwestycji w regionie, transferu nowoczesnych technologii.

Stworzeniu konkurencyjnej struktury gospodarczej sprzyjać będzie intensyfikacja przemian strukturalnych w regionie transgranicznym. Podstawą osiągnięcia tego celu będzie modernizacja już istniejących oraz tworzenie nowych efektywnych i nowoczesnych przedsiębiorstw zarówno w branży produkcyjnej, jak również w sektorze usług i handlu. Z jednej strony należy wspierać potencjał inwestycyjny i łączenie się w sieci przedsiębiorstw już działających na danym terenie, z drugiej strony należy stwarzać bodźce inwestycyjne dla przedsiębiorstw spoza regionu pogranicza. Takiemu postępowaniu powinna przyświecać intencja forsowania budowy branż i technologii przyszłościowych. Wsparcie adresowane będzie do przedsiębiorców, którzy stworzą nowe miejsca pracy oraz do lokalnych i regionalnych instytucji i organizacji, mających wpływ na politykę rynku pracy.

Barierą dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru wsparcia jest istniejąca luka infrastrukturalna. Dotyczy ona infrastruktury transportowej, ochrony środowiska i infrastruktury techniczno-społecznej. Inwestycje w infrastrukturę wpływają na podwyższenie jakości życia mieszkańców, ich mobilności, na atrakcyjność lokalizowania różnego typu działalności biznesowej i możliwości prowadzenia wymiany międzynarodowej.

Poprawa wewnętrznej integracji pogranicza polsko-litewsko-rosyjskiego i jego dostępności z zewnątrz uwarunkowana jest przede wszystkim inwestycjami

kapitałowymi w zakresie sieci drogowej i obiektów inżynierskich (wiaduktów, mostów, kanałów). Priorytetowo powinny być potraktowane inwestycje w rozbudowę infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, które wyrównują dysproporcje w zakresie wykorzystania technik i technologii informacyjnych i komunikacyjnych (np. sieć telefonii stacjonarnej i komórkowej, połączenia światłowodowe dla potrzeb komunikacji internetowej).

Większość obszaru pogranicza polsko-litewsko-rosyjskiego stanowią tereny wiejskie. Z dotychczasowego przebiegu procesów restrukturyzacyjnych w analizowanym obszarze wynika, że obszary te są zagrożone zjawiskiem trwałej marginalizacji i peryferyzacji dużych grup mieszkańców. W związku z tym szczególne znaczenie ma aktywizacja i wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich.

Z analizy SWOT wynika, że na obszarze pogranicza produkowana jest żywność o wysokiej jakości. Nowoczesne gospodarstwa rolne, aby mogły przetrwać i aktywnie gospodarować w warunkach Unii Europejskiej muszą sprostać wymaganiom Agendy 2000 oraz ograniczeniom wynikającym ze wspólnej gospodarki rolnej Wspólnoty Europejskiej. Dlatego konieczne jest ich wsparcie, aby działały one na warunkach zbliżonych do gospodarstw unijnych.

Tworzenie nowych miejsc pracy na wsi wymaga wzmocnienia wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich. Niezbędne jest zróżnicowanie działalności gospodarczej przez wspieranie pozarolniczych kierunków działalności i promocję pozytywnych przykładów, tworzenie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności wiejskiej i rolniczej. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich utrudnia rozproszenie sieci osadniczej i związane z tym wysokie koszty budowy infrastruktury w warunkach niskiej dochodowości rolnictwa i wysokiego bezrobocia. W związku z tym wspierać należy inicjatywy na rzecz poprawy szeroko rozumianej infrastruktury na wsi.

Względnie nie przekształcone, czyste środowisko przyrodnicze może stać się dźwignią społeczno-gospodarczego obszaru programowania. Nakłada to obowiązek ciągłej dbałości i podporządkowania procesów gospodarczych potrzebie zachowania czystego środowiska. Obszary pogranicza wchodzi w skład ogólnoeuropejskiego systemu powiązań przyrodniczych. Objęte są międzynarodowymi programami CORINE, NATURA 2000, ECONET oraz VASAB 2010. Stanowi to podstawę do kontynuowania działań na rzecz wspólnego rozwiązywania problemów ochrony środowiska. Należy zagwarantować zachowanie i poprawę wszystkich składników środowiska naturalnego poprzez działania w zakresie infrastruktury technicznej oraz w zakresie ochrony przyrody, krajobrazu i klimatu.

Obszar pogranicza polsko-litewsko-rosyjskiego dysponuje licznymi, cennymi walorami środowiska naturalnego oraz dużymi niewykorzystanymi możliwościami turystycznymi, które związane są z warunkami przyrodniczymi i kulturowymi. Przedsięwzięcia z zakresu turystyki mają wymiar ponadregionalny, oddziałując jednocześnie na kilka sfer problemowych. Po pierwsze, dzięki pobudzeniu ruchu turystycznego przyczyniają się do wzrostu zamożności spo-

łeczności lokalnych. Po drugie, budując sieciowe układy elementów infrastrukturalnych (np. rowerowych czy kajakowych tras turystycznych wraz z towarzyszącą infrastrukturą) zwiększając przestrzenną spójność całego obszaru. Po trzecie, angażując podmioty publiczne i prywatne zainteresowane komercyjnymi efektami inwestycji budują klimat partnerstwa w planowaniu i dążeniu do realizacji wytyczonych celów.

Celem priorytetu II jest pobudzanie współpracy i wsparcie inicjatyw pomiędzy społecznościami lokalnymi i instytucjami dynamizującymi rozwój obszarów przygranicznych. Wymiana transgraniczna w dziedzinie socjalnej i kulturalnej stanowi podstawę do stworzenia atrakcyjnego, wspólnego obszaru zamieszkania. Należy wytworzyć społeczną świadomość posiadania przestrzeni mającej wspólną podstawę wyjściową i porównywalne problemy. Do tworzenia takiej wspólnej świadomości ponad granicami przyczynia się wymiana w dziedzinie kultury, sportu, zdrowia i spraw socjalnych.

6. Zakończenie

Peryferyjne regiony graniczne z reguły są zaniedbane pod względem rozwoju gospodarczego z powodu ich oddalenia od narodowych centrów gospodarczych. Problemy ich rozwoju nie mogą być postrzegane jako typowe dla regionów peryferyjnych lub znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji. Trudności wynikają dodatkowo ze specyficznego usytuowania przy granicy. Regiony te są odcięte przez bariery instytucjonalne, społeczne i kulturalne/językowe od obszarów po drugiej stronie, z którymi mogłyby tworzyć obszar rozwijający się gospodarczo. Program Inicjatywa Wspólnotowa Interreg III A jest jednym z instrumentów wspomagających współpracę obszarów transgranicznych i jednocześnie skierowanym na likwidację barier w jej rozwoju.

Literatura

- Fundusze Strukturalne 2000–2006, Ewaluacja ex-ante oraz wskaźniki dla programu Interreg*, dokument roboczy nr 7, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna, Polityka Regionalna, październik 2000.
- Program Sąsiedztwa Litwa–Polska–Region Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej Interreg IIIA/TACIS CBC 2004–2006, Wilno–Warszawa 2004.
- Program Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/TACIS CBC 2004–2006, MGiP, Warszawa 2004.
- Region Bałtycki. Programowanie rozwoju przestrzennego*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Gdańsk–Warszawa 2001.
- Szymański J., *Podstawy prawne współpracy transgranicznej Polski ze wschodnimi sąsiedzami*, Stowarzyszenie Gmin Euroregionu Niemen, Suwałki 2002.
- The Interreg III Community Initiative. How to prepare programmes. A practical guide for preparing new, and amending existing, Interreg III CIP as a result of Enlargement*, Commission of the European Communities, Brussels 14 March 2003.

Streszczenie

Peryferyjne regiony graniczne z reguły są zaniedbane pod względem rozwoju gospodarczego z powodu ich oddalenia od narodowych centrów gospodarczych. Problemy ich rozwoju nie mogą być postrzegane jako typowe dla regionów peryferyjnych lub znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji. Trudności wynikają dodatkowo ze specyficznego usytuowania przy granicy. Regiony te są odcięte przez bariery instytucjonalne, społeczne i kulturalne/językowe od obszarów po drugiej stronie, z którymi mogłyby tworzyć obszar rozwijający się gospodarczo. Program Inicjatywa Wspólnotowa Interreg IIIA jest jednym z instrumentów wspomagających współpracę obszarów transgranicznych i jednocześnie skierowanym na likwidację barier w jej rozwoju.

THE EU COMMUNITY INITIATIVE INTERREG III IN THE DEVELOPMENT OF NORTH-EASTERN POLAND'S CROSS-BORDER COOPERATION

Summary

Peripheral cross-border regions are as a rule neglected in terms of economic growth since they are remoted from domestic economic centers. The problems connected with their development cannot be perceived as typical of peripheral regions or of those ones, which are in especially unfavourable situation. In addition, the difficulty results from specific location by the border. These regions are isolated by institutional, social, cultural barriers from the areas on the other side of the border, with which they could create an area economically developing. The Program Community Initiative INTERREG IIIA is one of the instruments reinforcing the cooperation between the cross-border regions and simultaneously directed at the liquidation of the barriers in its development.